

Asia: VN/27783/2023

Luonnos valtioneuvoston asetukseksi ympäristövahinkorahastosta tarkoitetuista korvauksista ja avustuksista

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

LAUSUNTO asiaan VN/27783/2023

Luonnos valtioneuvoston asetukseksi ympäristövahinkorahastosta tarkoitetuista korvauksista ja avustuksista

Länsi-Uudenmaan pelastuslaitos kiittää mahdollisuudesta lausua luonnoksesta valtioneuvoston asetukseksi ympäristövahinkorahastosta tarkoitetuista korvauksista ja avustuksista.

Sisäministeriön 27.3.2023 julkaiseman; Ympäristövahinkojen torjunnan kansallinen strategia vuoteen 2035 tavoitteena on ohjata viranomaisten varautumista ympäristövahinkojen varalle. Samalla ympäristövahinkojen torjunnan suorituskyvyn tulee perustua valtakunnallisiin, alueellisiin ja paikallisiin öljy- ja kemikaalivahinkojen riskiarvioihin.

Strategian mukaan:

- Ympäristövahinkojen torjunnan suorituskykyvaatimukset perustuvat keskenään linjassa oleviin valtakunnallisiin, alueellisiin ja paikallisiin öljy- ja kemikaalivahinkojen riskiarvioihin.
- Ajantasainen yhteinen tilannekuva ja yhtenevät johtamismallit sekä kalustovalmius ovat onnistuneiden torjuntatoimien perusedellytys.
- Osaamista kehitetään yksityisen ja julkisen sektorin yhteistyönä yli kunta-, hyvinvointialue- ja valtion välisten rajojen.

Edelleen strategian mukaan ”Tavoitteiden saavuttaminen edellyttää torjuntakaluston jatkuvaa kehittämistä. Varastoitu torjuntakalusto tulee pitää toimintakuntoisena, ja samalla tulee varmistua siitä, että se soveltuu myös uudentyypisille laivapolttoaineille. Kalustoinvestointien rahoitus tulee turvata, mutta myös henkilöstökoulutukseen tulee varata riittävästi resursseja.”

31.12.2024 lopetettavan Öljynsuojarahaston kautta pelastuslaitokset ovat voineet hakea rahoitusta 31.12.2022 asti varautuakseen maa- ja vesialueilla tapahtuvien öljyvahinkoihin sekä edelleen hakea korvausta niiden torjunnasta aiheutuviin kustannuksiin. Viimeisen 10 vuoden aikana, tähän toimintaan liittyvän toimintaan on anottu Länsi-Uudenmaan pelastuslaitoksella keskimäärin noin 0,5 milj. euron rahoitus vuosittain.

Tilannekuva Euroopan turvallisuustilanteen muutosten, Itämeren geopoliittisen tilanteen ja energiakriisin myötä Suomenlahden ja Itämeren alueen öljynkuljetusten liikennemäärät ovat kasvaneet merkittävästi. Liikennemäärien kasvu ja turvallisuusympäristön muutos ovat lisänneet öljy- ja kemikaalivahingon riskiä. Suuri öljyonnettomuus Suomenlahdella olisi laajasti yhteiskuntaan ja ympäristöön vaikuttava tapahtuma koskettaen suoraan myös Suomea. Öljyonnettomuuden vaikutukset ulottuisivat alueiden kansalliseen huoltovarmuuteen, siviiliturvallisuuteen, talouteen sekä lyhyellä että pitkällä aikavälillä, aiheuttaen merkittäviä puhdistuskustannuksia, sekä menetyksiä kriittisen infran ja ekosysteempipalvelujen heikkenemisen muodossa.

Meriliikenteen riskimaisema on laajemminkin muutoksessa, jossa huomioitavia asioita on esimerkiksi liikennevirtojen muutokset sekä vihreän siirtymän tuomat uudet kemikaalit. Nämä muutokset asettavat tarpeen arvioida uudelleen riskien ja olemassa olevan ympäristövahinkojen torjuntaan liittyvän valtion ja pelastustoimen suorituskyvyn vastaavuutta riskitason mukaiseen varautumiseen sekä valmiuteen.

Tämän nykyisen tilannekuvan johdosta tulee ympäristövahinkojen varautumiseen liittyvän rahoituspohjan vastata niitä tunnistettuja riskejä, joita eri viranomaiset lakisäateisinä tehtävinään tuottavat. Nykyinen rahoituspohja ei tule mahdollistamaan edes olemassa olevan ympäristövahinkojen torjunnan suorituskyvyn ylläpitoa.

Ympäristövahinkorahaston korvaukset ja avustukset

Kohta 1. Asetuksen kirjausten mukaisesti nyt perustettavasta rahastosta maksetaan korvaus ympäristön pilaantumisen torjunnasta ja pilaantuneen ympäristön ennallistamisesta aiheutuneista kustannuksista sekä aiheutuneesta vahingosta, kun korvausta ei saada perittyä varsinaiselta vastuutaholta, jos vastuutaho on maksukyvytön, tuntematon tai tavoittamattomissa. Samalla on tiedossa, että tulevalla rahastolla on pääomarakana 30 milj. euroa, jonka ylittyessä maksun kantaminen keskeytetään ja aloitetaan uudestaan, kun pääoman 15 miljoonan euron alaraja on saavutettu.

Lausunto:

Nämä edellä olevat kirjausten reunaehdot tarkoittavat sitä, että nykyisten Hyvinvointialueiden on varauduttava suurien ympäristövahinkojen osalta huomattaviin rahoituksellisiin varauksiin torjuntatoimien sekä mahdollisten ennallistamistoimien osalta, jos vastuutaho on maksukyvytön,

tuntematon tai tavoittamattomissa. Näiden skenaarioiden toteutuminen voi olla nykyhetkessä paljon todennäköisempi, kuin aikaisemmin. Samalla varattu 30 milj. euroa ei mahdollista laajassa, useaa hyvinvointialuetta koskevassa ympäristövahingossa korvaamaan aiheutuneita kuluja.

Rahaston pääomaraaja tulee nostaa reilusti esimerkiksi 120 milj. euroon, jolloin maksun kantaminen keskeytetään ja samalla aloittaa uudestaan, kun pääoman 60 milj. euron alaraja saavutetaan. Samalla tulee mahdollistaa lainsäädännöllisesti jo torjuntatoimien aikana rahaston pääoman käyttö meneillään oleviin torjuntatoimiin.

Kohta 2. Nyt perustettavasta rahastosta myönnetään harkinnanvaraisia avustuksia pelastustoimen järjestämisestä vastaaville tahoille ympäristövahinkojen torjunnan hankintoihin. Samalla asetuksen luonnoksen kohdassa 3 §, määritetään arvioitaessa avustuksen myöntämistä hakemukset etusijajärjestykseen kokonaisharkinnan perusteella. Avustuksia voidaan myöntää valtion talousarviosta siirrettyjen määrärahojen puitteissa ja kokonaisharkintaan vaikuttaa vuosittain rahaston vastaanottamien avustushakemusten määrä. Rahoitusta myönnetään tulevaisuudessa vain tietyn % osuuden mukaisesti, ei täysimääräisesti.

Lausunto:

Nämä kirjaukset tarkoittavat yleisesti sitä, että lakisäateisistä ympäristönvahinkojen torjunnan vaatimaa suorituskykyä ei kyetä ylläpitämään tämän rahoituksen turvin. Rahoituksen osamääräiset avustukset ja kaikkien toimijoiden kilpailu vähentyneestä rahoituksesta, ei mahdollista suorituskykyjen yhteistä, tai yhteensopivaa kehittämistä riskien mukaisesti. Asetuksessa on määritelty avustuksien määrän vaihtelevan vuosittain valtion talousarvion mukaisesti, joka ei tue suorituskykyjen pitkäjänteistä ylläpitoa tai kehittämistä.

Valtion talousarviosta tulee myöntää vuosittain esimerkiksi 10 milj. euroa kiinteä määrärahoitus harkinnanvaraisiin avustuksiin, joita kohdennetaan riskiperusteisesti ympäristövahinkojen torjuntaan liittyviin hankintoihin.

Avustushakemusten etusijajärjestykseen asettamiseen vaikuttavan kokonaisarvion sisältöä ja painotuksia tulisi tarkentaa. Tämä olisi tarpeen hakijoiden yhdenmukaisen kohtelun ja päätösten ennakoitavuuden vuoksi.

Kohta 3. Nyt perustettavasta rahastosta myönnetään harkinnanvaraisia avustuksia pelastustoimen järjestämisestä vastaaville tahoille ympäristövahinkojen torjunnan hankintoihin. Samalla asetuksen luonnoksen kohdassa 3 §, määritetään arvioitaessa avustuksen myöntämistä hakemukset etusijajärjestykseen kokonaisharkinnan perusteella. Hankinnan toteuttamiseksi haettavat ennakkohyväksyntäpäätökset ovat voimassa enintään kolme vuotta antovuodesta eteenpäin. Lopullinen korvaus myönnetään sen jälkeen, kun hakija on esittänyt selvityksen aiheutuneista lopullisista kustannuksista.

Lausunto:

Useiden vuosien vaatimien hankkeiden osalta, kuten esim. aluskaluston tai laajemman puomituskaluston hankinnan korvauspäätöksen hyväksyntä tulisi saada hyvissä ajoin niin, että päätöstä voidaan hyödyntää hyvinvointialueilla talousarvioesityksissä ja investointisuunnitelmissa tuleville vuosille (5 vuotta). Kolmen vuoden aikaikkuna tulisi korottaa esimerkiksi viiteen vuoteen.

Yhteenveto:

Nyt annettu luonnos valtioneuvoston asetukseksi ympäristövahinkorahastosta tarkoitetuista korvauksista ja avustuksista tulee kasvattamaan korjausvelkaa pelastustoimen olemassa olevan ympäristövahinkojen torjuntaan liittyvän suorituskyvyn osalta. Nykyistä suorituskykyä ei kyetä ylläpitämään samalla tasolla henkilöstön, kaluston tai osaamisen osalta. Samalla se ei tule mahdollistamaan lakisääteisten tehtävien toteuttamista tai toiminnan kehittämistä tunnistettujen riskien ja muuttuneen tilannekuvan osalta.

Valmistelijat

Clas Tallberg, vs. palopäällikkö

Tallberg Clas

Länsi-Uudenmaan pelastuslaitos - Pelastustoiminnan suunnittelu ja ohjaus